

До спеціалізованої вченої ради Д 26.883.01
у Державному вищому навчальному закладі
«Університет банківської справи»

ВІДГУК

*офіційного опонента, доктора економічних наук,
професора Васильєвої Тетяни Анатоліївни*

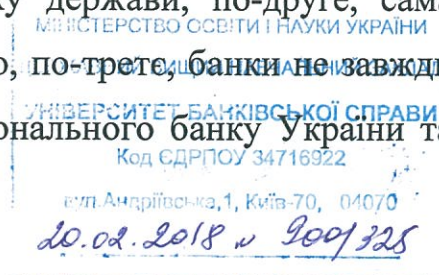
*на дисертаційну роботу **Олефір Євгенії Анатоліївни** на тему:
**«Адаптація банківської системи України до особливостей
фінансово-економічного простору»,***

*подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата
економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит*

1. Актуальність теми дослідження

Адаптація банківської системи до особливостей фінансово-економічного простору є досить складним процесом, який вимагає швидкого та гнучкого реагування на будь-які зміни як регулятора, так і банків. Сучасний розвиток банківської системи характеризується високим рівнем системних ризиків, що позначається на макроекономічній нестабільності, геополітичних дисбалансах, зміні ділової кон'юнктури, трансформації сучасних бізнес-моделей банків від класичних фінансових посередників до інноваційних фінансових центрів, що потребує ефективного використання капіталу для покриття ризиків, забезпечення належних умов розвитку на основі створення ринкової цінності. Останнім часом ці фактори стають серйозними викликами для банківської системи, що зумовлює необхідність її адаптації до змін у фінансово-економічному просторі.

Як показує практика, процес адаптації вітчизняної банківської системи до особливостей фінансово-економічного простору ускладнювався тим, що, по-перше, не проводилися структурні реформи з боку держави, по-друге, сама політика регулятора досить часто була неефективною, по-третє, банки не завжди відповідним чином реагували на вжиті заходи Національного банку України та

зміни в реальному секторі економіки, по-четверте, існували проблеми зі своєчасністю реалізації адаптаційних заходів. Ситуація, яка склалася в банківській системі України в 2014-2017 рр., є підтвердженням того, що інструментарій її адаптації, безумовно, потребує суттєвих змін, оскільки ті методи та способи, які використовував регулятор, фактично, поглибили проблеми банківського сектору та інших економічних агентів. Водночас і самі банки були неспроможні «виживати» в періоди спаду/кризи.

Вищезазначене зумовлює не лише переосмислення, а й відповідне ставлення до ролі процесу адаптації банківської системи України до змін у фінансово-економічному просторі. Саме цій проблематиці й присвячена дисертаційна робота Олефір Євгенії Анатоліївни, що підтверджує її актуальність та доцільність проведеного дослідження. Тема дисертації повністю відповідає паспорту спеціальності 08.00.08 – «Гроші, фінанси і кредит» та профілю спеціалізованої вченої ради Д 26.883.01 в Державному вищому навчальному закладі «Університет банківської справи».

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота пов'язана з тематикою наукових досліджень ДВНЗ «Університет банківської справи». Визначений напрям дисертації є складовою таких науково-дослідних робіт:

- «Компаративний аналіз реформування та розвитку банківських систем країн світу» (номер державної реєстрації 0114U004861) – враховано пропозиції автора щодо можливості використання зарубіжного досвіду адаптації банківської системи до особливостей фінансово-економічного простору України;
- «Стратегічний розвиток банківського сектору регіону у контексті забезпечення фінансової стабільності (на прикладі банків Харківського регіону)» (номер державної реєстрації 0114U003033) – використано пропозиції дисертанта щодо розроблення адаптаційних заходів на основі прогнозування обсягів активів, зобов'язань, кредитів фізичних та

юридичних осіб банків Харківського регіону;

- «Теорія та методологія трансформаційних процесів у фінансовому секторі країни» (номер державної реєстрації 0117U002441) – враховано уточнені автором теоретичні засади адаптації банківської системи до особливостей фінансово-економічного простору.

3. Основні наукові положення, висновки і рекомендації, що сформульовані у дисертації, ступінь їх обґрунтованості, достовірності і новизни

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи, авторефератом та основними науковими працями здобувача дозволяє визначити науково-методологічні положення, висновки та рекомендації, що характеризуються науковою новизною і практичною значущістю, які сформульовані дисертантом самостійно та відображають його науковий внесок у розвиток економічної науки.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених у дисертації, та їх достовірність підтверджується тим, що робота написана, базуючись на вивченні значного обсягу наукової літератури з проблематики дослідження, залученні великих обсягів статистичного та фактологічного матеріалів, включаючи матеріали Європейського центрального банку, Європейського банку реконструкції та розвитку, нормативно-правових документів, що стосуються питань діяльності регулятора та банківського сектору, офіційних даних Національного банку України, даних звітностей банків, статистичних даних Державної служби статистики України, монографічних досліджень та наукових публікацій вітчизняних і зарубіжних учених. На цій основі автором здійснено теоретичне осмислення сукупності проблем, пов'язаних із процесом адаптації банківської системи України до змін у фінансово-економічному просторі. Основні теоретичні та практичні результати роботи пройшли апробацію на 12 всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях з широкою географією їх проведення.

Варто наголосити на успішному використанні сучасної методології і

технології наукових досліджень, що підтверджується застосуванням широкого спектру методів аналізу та обробки інформації. Автор вдало використав *історичний та аналітичний методи* – при вивченні сутності адаптації банківської системи, фінансово-економічного простору, виокремленні нових класифікаційних ознак, різновидів адаптації банківської системи та особливостей фінансово-економічного простору; *графічний метод* – для відображення динаміки зміни основних показників діяльності економічних агентів; *методи аналізу та синтезу* – при оцінюванні стану інститутів фінансово-економічного простору та їх ресурсного забезпечення, удосконаленні методичних підходів до оцінювання економічного капіталу банків; *методи абстрагування та логічної інтерпретації* – при уточненні фундаментальних категорій дослідження; *економіко-математичне моделювання* – при розрахунку швидкості початку адаптації банків та визначенні впливу розриву економічного та регулятивного капіталів банків на зміну їх частки на ринку, прибутковості бізнесу, виконання нормативу достатності регулятивного капіталу; *метод системно-структурного аналізу* – при побудові механізму адаптації банківської системи до особливостей фінансово-економічного простору, алгоритму здійснення процесу конвертації/списання зобов'язань/капіталу банків.

Дисертація написана в науковому стилі з дотриманням логічної послідовності викладення матеріалу та відзначається органічним поєднанням ґрунтовного розгляду теоретичних питань з одночасним виходом на відповідні практичні проблеми здійснення адаптації банківської системи України до особливостей фінансово-економічного простору. Структурно вона складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Аналіз змісту представленої дисертації дозволяє зробити висновок про те, що, по-перше, визначені у роботі мета, об'єкт і предмет дослідження відповідають темі дисертації, по-друге, усі поставлені задачі вирішені, мета роботи досягнута.

Достовірність та обґрунтованість зроблених у дисертаційній роботі висновків та рекомендацій визначається сукупністю викладених наукових результатів.

Основні положення, які визначають наукову новизну, є результатом самостійного фахового дослідження автора.

У першому розділі дисертаційної роботи автор досліджував поняття «адаптація» та «адаптація підприємств» (с. 20-24), що дало йому можливість сформулювати власне бачення та надати обґрунтоване визначення поняття «адаптація банківської системи» як процесу її пристосування до особливостей фінансово-економічного простору, пов'язаного зі змінами параметрів, властивостей, структури, удосконаленням функцій із метою її виживання та покращення функціонування, орієнтованого на забезпечення фінансової стійкості банківського сектору та підвищення фінансової стабільності банківської системи (с. 24-25).

Дисертантом запропоновано удосконалений підхід до класифікації видів адаптації банківської системи, який відрізняється від існуючих використанням нових класифікаційних ознак – «наслідки», «форма адаптації», «стратегічна спрямованість» (с. 30-32).

Заслуговує на увагу представлений схематично автором на рис. 1.5 (с. 33) розподіл видів адаптації банківської системи залежно від особливостей фінансово-економічного простору з відповідним обґрунтуванням такого розподілу (с. 32-34).

Зважаючи на те, що дослідження адаптації банківської системи відбувається у фінансово-економічному просторі, автор обґрунтовує власне бачення та розкриває зміст поняття «фінансово-економічний простір» як інституційне середовище, яке є сукупністю домогосподарств, виробничих підприємств, інститутів фінансового сектору та держави, що взаємодіють між собою з приводу формування, розподілу, перерозподілу, використання фінансових, матеріальних, трудових, техніко-технологічних, інформаційних ресурсів (с. 43-44).

Також автором проведені дослідження спрямовані на визначення особливостей фінансово-економічного простору, за результатами яких з'ясовано, що такими особливостями є: циклічність розвитку (фази спаду, кризи, піднесення, піку розвитку); взаємопов'язаність систем, що входять до простору (фінансової,

економічної, грошової, валютної, інвестиційної тощо); взаємозумовленість криз; взаємозалежність від характеру кризи; потенційна загроза виникнення системних криз; короткі часові інтервали трансформації однієї кризи в іншу (валютної в банківську, банківської у фінансову, фінансової в економічну й навпаки); тривалість криз; стан розвитку реального, фінансового (у т.ч. банківського) секторів; рівень монетизації, тінізації, доларизації економіки; висока частота виникнення шоківих явищ; рівень довіри до інститутів фінансового сектору; повільні темпи виходу з криз; швидка зміна тенденцій, трендів у економіці, фінансах тощо (с. 46). Зважаючи на те, що таких особливостей досить багато, з позиції автора, їх доцільно розглядати в контексті циклічності. Обґрунтовано це тим, що інші вищеназвані особливості за різних фаз циклу будуть проявлятися більшою чи меншою мірами, тобто їхній вплив буде більш або менш відчутний у фазах спаду/кризи, піднесення/піку розвитку, що проілюстровано дисертантом на рис. 1.10 (с. 47).

Заслуговує на увагу побудована на рис. 1.15 система адаптації банківської системи з виокремленням рівнів центрального банку та банківського сектору (с. 59) та представлена на рис. 1.16 схема застосування форм та способів адаптації банківської системи з урахуванням фаз економічного циклу (с. 61), що стало фундаментом для формування механізму адаптації банківської системи до особливостей фінансово-економічного простору, структура якого представлена на рис. 1.17 (с. 62).

У другому розділі дисертаційної роботи автором надано характеристику адаптації банківської системи України до особливостей фінансово-економічного простору, а саме:

- досліджено розвиток банківської системи України (с. 73-84), на підставі чого визначено найхарактерніші для кожного її етапу форми та методи адаптації (с. 88);

- узагальнено проблеми інституційного та ресурсного характеру фінансово-економічного простору України (с. 114), які поглибилися в результаті порушення стабільності банківської системи;

– проаналізовано вплив монетарних (с. 115-129) та регуляторних чинників (с. 130-134) на адаптацію банківської системи України та встановлено неефективність дії усіх каналів трансмісійного механізму монетарної політики та неефективність регуляторної політики, у межах якої автором акцентовано увагу саме на обмеженості способів, які використовував регулятор для врегулювання неплатоспроможності банків (рис. 2.20 (с. 131)), – що загалом ускладнювало перебіг адаптації банківської системи до змін у фінансово-економічному просторі.

Третій розділ дисертації присвячений удосконаленню інструментарію адаптації банківської системи України до особливостей фінансово-економічного простору.

Важливим результатом дослідження є запропонований автором методичний підхід до розрахунку швидкості початку адаптації банків (с. 152), в основу розрахунку якого автором покладено показник розриву між економічним та регулятивним капіталами, що обґрунтовано тим, що такий розрив може стимулювати або, навпаки, гальмувати процес пристосування (с. 154-156). На переконання автора, розрахунок швидкості початку адаптації банків дає можливість Національному банку України визначати період, необхідний банківському сектору для виходу з кризи, та розробляти на цій основі заходи, які прискорюватимуть процес його адаптації до змін у фінансово-економічному просторі.

Для точнішої оцінки економічного капіталу автором удосконалено методичний підхід до його розрахунку, що базується на синтезі регресійних рівнянь із одночасним використанням VaR-методики (с. 165-166). При цьому автором також надано пропозиції щодо необхідності уточнення розрахунку економічного капіталу безпосередньо за VaR-методом шляхом додаткового оцінювання зв'язку випадкової величини кожного суттєвого ризику та розміру прибутків/збитків банку, що дасть змогу виявляти потенційні загрози реалізації того чи іншого ризику для банку.

Заслуговує на увагу науковий підхід до визначення складових механізму «bail-in» (с. 187) та побудований і представлений на рис. 3.15 алгоритм реалізації

механізму «bail-in» в Україні (с. 197) з відповідним обґрунтуванням послідовності його реалізації та допоміжних процедур, виконання яких сприятиме процесу списання/конвертації капіталу/зобов'язань (с. 196, с. 198).

Завершується робота досить розгорнутими висновками, які корелюють з поставленими завданнями та відображають основні результати дослідження.

4. Значимість отриманих результатів для науки і практики

Наукове значення отриманих результатів визначається поглибленням теоретико-методологічних засад, удосконаленням методичних підходів та розробкою практичних рекомендацій щодо адаптації банківської системи України до особливостей фінансово-економічного простору.

Детальне ознайомлення з дисертацією, апробаціями і опублікованими працями вказує на те, що в них комплексно досліджені проблеми, пов'язані з адаптацією вітчизняної банківської системи до особливостей фінансово-економічного простору.

Практична значущість одержаних результатів дослідження полягає в тому, що пропозиції здобувача використані Радою Національного банку України, Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, Незалежною асоціацією банків України, Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, що підтверджується відповідними довідками про впровадження.

Наукові положення та результати дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі ДВНЗ «Університет банківської справи» при викладанні дисциплін: «Банківське регулювання і нагляд», «Ризик-менеджмент у банку», «Центральний банк та грошово-кредитна політика», «Банківська система», «Гроші і кредит», що також підтверджено відповідною довідкою.

5. Дискусійні положення та зауваження щодо дисертаційного дослідження

Відзначаючи вагомий науковий доробок здобувача та позитивно оцінюючи дисертацію в цілому, хотілося б звернути увагу на окремі недоліки та дискусійні

положення:

1. У роботі (п. 1.1, ст. 45) не зовсім зрозуміла назва табл. 1.4 «Загальні риси фінансово-економічного простору», оскільки автор не порівнює фінансово-економічний простір з іншими просторами, на підставі чого можна було б визначити такі загальні риси.

2. У роботі спостерігаються дещо суперечливі погляди, зокрема, на ст. 69 автором задекларовано, що зміна функцій, основних показників діяльності, організаційної структури, політики, методів роботи, поведінки економічних агентів, взаємозв'язків між ними та ресурсів безпосередньо зумовлює трансформацію фінансово-економічного простору, а на ст. 54 автор зазначає, що чинники внутрішнього середовища функціонування банківської системи суттєвіше впливають на вибір методу, форми та способу адаптації банківської системи до особливостей фінансово-економічного простору. Однак, це дещо нівелює вплив чинників зовнішнього середовища, що обумовлюють неабияке значення на самий процес формування фінансово-економічного простору, а отже, є першочерговими.

3. З рис. 2.1 (п. 2.1, ст. 88) не зрозуміло, яких результатів вдалося досягти за допомогою застосування методів адаптації на рівні НБУ та банківського сектору. Варто було б доповнити схему, вказавши саме на результат реалізації методів.

4. У п. 3.1 (ст. 152-153) у моделі розрахунку швидкості початку адаптації банків до змін у фінансово-економічному просторі автором не враховано такі важливі чинники, як: ВВП, валютний курс, інфляція, зміна яких також суттєво впливає на перебіг адаптації інститутів фінансового сектору.

5. На рис. 3.14 (п. 3.3, ст. 187) автором правильно показано, що складовими механізму «bail-in» є забезпечення, важелі та методи. Проте в 6 пункті наукової новизни (ст. 16) не зрозуміло, чому до складових даного механізму віднесено внутрішні джерела, необхідні для реалізації методів.

6. У роботі (п. 3.3, ст. 192-194) не зрозуміло, чи MREL (мінімальний рівень власних коштів та зобов'язань, які можна списати) має підтримуватися

усіма банками чи лише системними.

Водночас зазначені недоліки не впливають на загальну високу оцінку дисертаційної роботи, а можуть бути підставою для наукової дискусії та продовження автором наукових досліджень за обраним напрямом.

6. Повнота викладення наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях

Основні наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації, повною мірою відображені у 22 наукових працях загальним обсягом 10,9 друк. арк., з яких: 6 статей у наукових фахових виданнях (із них 5 статей входять до наукометричних баз даних: 1 стаття – до наукометричної бази даних Web of Science, 4 – до інших), 2 – у зарубіжних періодичних наукових виданнях, що входять до Index Copernicus, 2 – у нефархових виданнях (у т.ч. 1 – у виданні, що індексується у наукометричній базі даних Scopus), 12 публікацій у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

7. Відповідність змісту автореферату та основних положень дисертації

Дисертація та автореферат відповідають вимогам, встановленим Міністерством освіти і науки України. За змістом, обсягом і структурою дисертаційна робота відповідає вимогам, що висуваються до кандидатської дисертації.

Основні положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертаційній роботі, знайшли повне відображення в авторефераті. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Загальний висновок

Представлена дисертаційна робота Олефір Євгенії Анатоліївни на тему «Адаптація банківської системи України до особливостей фінансово-економічного простору» є цілісною, завершеною, самостійно виконаною,

кваліфікаційною працею, у якій вирішено актуальне наукове завдання – обґрунтування теоретико-методологічних положень, розроблення методичних підходів та практичних рекомендацій щодо адаптації банківської системи України до особливостей фінансово-економічного простору.

Основні положення дисертації відображені в опублікованих наукових працях здобувача та апробовані на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Робота має чітку структуру, матеріал викладено в логічній послідовності, а тема розкрита ґрунтовно. Висновки та рекомендації, які сформовано в роботі, достовірні та достатньо обґрунтовані, а практична значущість проведеного дослідження підтверджується відповідними довідками.

Вищевикладене дає підстави стверджувати, що дисертаційна робота на тему: «Адаптація банківської системи України до особливостей фінансово-економічного простору» повністю відповідає пунктам 9, 11, 12, 13 і 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (із змінами згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 р., № 1159 від 30 грудня 2015 р., № 567 від 27 липня 2016 р.), а її автор, Олефір Євгенія Анатоліївна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
директор Навчально-наукового інституту фінансів,
економіки та менеджменту імені Олега Балацького
Сумського державного університету

підпис Васильєвої Т.А. завіряю
Вчений секретар

Т. А. Васильєва

А.І.Рубан